

حاکمیت، حجاب و عفاف

بررسی فقهی و حقوقی

فاطمه فلاح تفتی

www.ketab.ir

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
انتهی بهشتی

حاکمیت، حجاب و عفاف

بررسی فقهی و حقوقی

فاطمه فلاح تری

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ و صحافی: الغدير

سرشناسه: فلاح تفتی، فاطمه.

عنوان و نام پدیدآور: حاکمیت، حجاب و عفاف (بررسی فقهی و حقوقی) / فاطمه فلاح تفتی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۴۰۳ص.

شابک: ۹-۴۰۸-۱۰۸-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: حجاب -- ایران.

Hijab (Islamic clothing) -- Iran

موضوع: حجاب -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام.

Hijab (Islamic clothing) -- Religious aspects -- Islam

موضوع: اسلام و مسائل اجتماعی -- ایران.

Islam and social problems -- Iran

موضوع: علوم سیاسی (فقه).

Political science (Islamic law)

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷۲ح/ف۸/۱۷/ ۲۳۰ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۶۳۶

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۸۹۹۴۷

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۳۳۴۱ - ۸۸۵۰۵۴۰۲

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۵	پیشگفتار
۱۹	مقدمه
۲۷	فصل اول: مفهومی و موضوع شناسی
۲۹	۱. مفهوم شناسی
۲۹	۱-۱. حجاب
۲۹	۱-۱-۱. حجاب و عفت
۳۱	۱-۱-۲. حجاب در اصطلاح
۳۶	۱-۲. حجاب در منظومه عفاف
۳۷	۱-۲-۱. عفت در لغت
۳۸	۱-۲-۲. معنای اصطلاحی عفت
۴۲	۱-۲-۳. ماهیت عفت و ابعاد آن
۴۲	۱-۲-۳-۱. عفاف در اندیشه (فکر)
۴۴	۱-۲-۳-۲. عفاف در گفتار
۴۷	۱-۲-۳-۳. عفاف در رفتار
۴۷	۱-۲-۳-۳-۱. عفاف در زینت
۵۰	۱-۲-۳-۳-۲. عفاف در نگاه
۵۲	۱-۲-۳-۳-۳. عفت در راه رفتن
۵۴	۱-۲-۳-۳-۴. عفت در پوشش
۵۶	۱-۲-۳-۴. رابطه حجاب با عفاف

- ۱-۳. حکومت اسلامی ۵۹
- ۱-۳-۱. معنای لغوی حکومت ۵۹
- ۱-۳-۲. معنای اصطلاحی حکومت ۶۰
- ۱-۳-۳. تعریف حکومت اسلامی ۶۲
- ۱-۴. مسئولیت حکومت ۶۵
- ۱-۴-۱. مسئولیت در لغت ۶۵
- ۱-۴-۲. مسئولیت در اصطلاح ۶۶
- ۱-۴-۳. واژگان مشابه مسئولیت ۶۸
- ۱-۴-۳-۱. تکلیف ۶۹
- ۱-۴-۳-۲. تعهد ۷۰
- ۱-۴-۳-۲. وظیفه ۷۱
- ۱-۴-۳-۴. مسئولیت حکومت اسلامی ۷۱
۲. موضوع‌شناسی ۷۲
- ۲-۱. ماهیت اختراعی یا اکتشافی حجاب قرآنی ۷۳
- ۲-۱-۱. تاریخچه پوشش زنان جزیره العرب ۷۴
- ۲-۱-۱-۱. پوشش زن در دوره جاهلیت ۷۴
- ۲-۱-۱-۱-۱. نظریه اعتقاد به پوشش در میان زنان دوره جاهلیت ۷۵
- ۲-۱-۱-۱-۲. نظریه عدم اعتقاد به پوشش در میان زنان دوره ۷۶
- جاهلیت ۷۶
- ۲-۱-۱-۲. تن پوش زنان جزیره العرب ۸۱
- ۲-۱-۱-۲-۱. قناع ۸۲
- ۲-۱-۱-۲-۲. مرط ۸۴
- ۲-۱-۱-۲-۳. نقاب ۸۶
- ۲-۱-۲. پوشش‌های به کاررفته در قرآن ۸۸
- ۲-۱-۲-۱. جلیباب ۸۸
- ۲-۱-۲-۲. خمار ۹۴
- ۲-۲. صور مختلف حجاب ۹۸
- ۲-۲-۱. حجاب در اعمال عبادی ۹۹

۲-۲-۲. حجاب در خانواده.....	۱۰۳
۲-۲-۳. حجاب در جامعه.....	۱۰۴
۲-۲-۱. ترویج بی‌حجابی با هدف اخلال در نظم عمومی.....	۱۰۴
۲-۲-۲. بی‌حجابی مضر به عفت عمومی.....	۱۰۵
۲-۲-۳. اصرار بر بی‌حجابی با وجود اطلاع از ضوابط شرعی و تذکر.....	۱۰۸
۲-۲-۴. اصرار بر بی‌حجابی با وجود اطلاع از ضوابط شرعی.....	۱۰۸
۲-۲-۵. بی‌حجابی در صورت عدم اطلاع از ضوابط شرعی.....	۱۰۸
صل ۱۱۱: چهار چوب نظری و ادلهٔ مسئولیت حکومت اسلامی در ارتباط با حجاب..	
۱-۱. چهار چوب نظری مسئولیت حکومت در حوزه حجاب.....	۱۱۳
۱-۱-۱. رویکرد غیرالهی.....	۱۱۵
۱-۱-۲. اقدام نظریه‌ها.....	۱۱۶
۱-۱-۳. سرت‌گرایی.....	۱۱۷
۱-۱-۴. قاتی.....	۱۱۹
۱-۱-۵. اجتهاد.....	۱۲۱
۱-۱-۶. فرااسمدر.....	۱۲۲
۱-۱-۷. مبانی نظریه‌ها.....	۱۲۵
۱-۱-۸. سکولاریسم.....	۱۲۶
۱-۱-۹. اصالت‌بخشی به انسان.....	۱۲۸
۱-۱-۱۰. عقل‌گرایی.....	۱۳۰
۱-۱-۱۱. آزادی لیبرالی.....	۱۳۲
۱-۱-۱۲. معارض‌انگاری تکلیف و حق.....	۱۳۵
۱-۲. رویکرد الهی.....	۱۳۸
۱-۲-۱. مبانی نظریه الهی.....	۱۴۰
۱-۲-۱-۱. توحیدمحوری.....	۱۴۰
۱-۲-۱-۱-۱. توحید ربوبی.....	۱۴۱
۱-۲-۱-۱-۲. توحید حاکمیت.....	۱۴۳
۱-۲-۱-۱-۳. توحید تشریفی.....	۱۴۵
۱-۲-۱-۱-۴. توحید در اطاعت.....	۱۴۸

- ۱۴۹..... ۱-۲-۱-۲. معادباوری.....
- ۱۵۲..... ۱-۲-۱-۳. انسان‌شناسی و حیانی.....
- ۱۵۳..... ۱-۲-۱-۳-۱. خلیفه‌اللهی انسان.....
- ۱۵۷..... ۱-۲-۱-۳-۲. کرامت انسان.....
- ۱۶۳..... ۱-۲-۱-۳-۳. مسئولیت انسان.....
- ۱۶۸..... ۱-۲-۱-۳-۴. آزادی انسان.....
- ۱۷۲..... ۲. ادله مسئولیت حکومت اسلامی در حوزه حجاب و عفاف.....
- ۱۷۳..... ۲. فردی یا اجتماعی بودن حکم حجاب.....
- ۱۷۳..... ۲-۱-۱. ادله فردی بودن حجاب و نقد و بررسی.....
- ۱۷۴..... ۱-۱-۲-۱. ادله فقهی- حقوقی.....
- ۱۷۴..... ۱-۱-۲-۱-۱. حجاب مصداقی برای حریم خصوصی.....
- ۱۹۰..... ۱-۱-۲-۲. حق بودن حجاب برای زن.....
- ۱۹۲..... ۱-۱-۳-۱. بادی بودن حجاب.....
- ۱۹۵..... ۱-۱-۴-۱. مجازات در صدر اسلام.....
- ۱۹۸..... ۲-۱-۱-۲-۱. ادله قرآنی.....
- ۱۹۸..... ۲-۱-۱-۲-۱-۱. عدم تصحیح اجتماعی بودن در قرآن.....
- ۲۰۰..... ۲-۱-۱-۲-۲-۱. تمسک به برهان آیت دل بر فردی بودن.....
- ۲۰۸..... ۲-۲-۱. ادله مسئولیت حکومت در حوزه حجاب و عفاف.....
- ۲۰۹..... ۲-۲-۱. ادله مسئولیت حکومت در اجرای احکام.....
- ۲۱۰..... ۲-۲-۱-۱. قرآن.....
- ۲۱۶..... ۲-۲-۱-۲-۱. سنت.....
- ۲۲۰..... ۲-۲-۱-۳-۱. عقل.....
- ۲۲۰..... ۲-۲-۱-۴-۱. نقد و بررسی ادله مسئولیت حکومت در اجرای احکام.....
- ۲۲۲..... ۲-۲-۲-۱. ادله امر به معروف و نهی از منکر.....
- ۲۲۴..... ۲-۲-۲-۱-۱. پیشینه حکومتی امر به معروف و نهی از منکر.....
- ۲۲۹..... ۲-۲-۲-۲-۱. تعریف معروف و منکر.....
- ۲۳۳..... ۲-۲-۲-۳-۱. مراحل امر به معروف و نهی از منکر.....
- ۲۴۱..... ۲-۲-۲-۴-۱. شرایط امر به معروف و نهی از منکر.....

۲۴۲.....	۲-۲-۴-۱. علم به معروف و منکر
۲۴۳.....	۲-۲-۴-۲. احتمال تأثیر
۲۴۸.....	۲-۲-۴-۳. اصرار و استمرار در ترک معروف و ارتکاب منکر
۲۴۹.....	۲-۲-۴-۴. عدم مقصده در انجام وظیفه
۲۵۲.....	۲-۲-۳. تمسک به قاعده تعزیر
۲۵۳.....	۲-۲-۳-۱. مفهوم تعزیر
۲۵۳.....	۲-۲-۳-۱-۱. تعزیر در لغت
۲۵۴.....	۲-۲-۳-۱-۲. تعزیر در اصطلاح فقها
۲۵۷.....	۲-۲-۳-۲. گستره تعزیر
۲۵۷.....	۲-۲-۳-۲-۱. بیان نظرها
۲۶۰.....	۲-۲-۳-۲-۲. ادله قاعده تعزیرات
۲۷۳.....	۲-۲-۳-۳. تعزیر حق یا تکلیف حاکم
۲۷۵.....	۲-۲-۳-۴. تعزیرات مجازات و تعزیر
۲۷۶.....	۲-۲-۳-۵. مقصد های تعزیر
فصل سوم: عوامل مؤثر بر میزان مسئولیت اسلامی و محدوده آن در حوزه حجاب	
۲۷۹.....	۱. عوامل مؤثر در میزان مسئولیت
۲۸۱.....	۱-۱. مسلمانی و عدم مسلمانی
۲۸۱.....	۱-۱-۱. حکم مستفاد از آیات و روایات
۲۸۲.....	۱-۱-۱-۱. تمسک به قاعده مکلف بودن کفار به حج
۲۸۵.....	۱-۱-۱-۲. اطلاق ادله امریه معروف و نهی از منکر
۲۸۷.....	۱-۱-۱-۳. ملاک های احکام و مقتضیات زمان و مکان
۲۸۹.....	۱-۱-۱-۴. عدم تلازم بین جواز نگاه و عدم پوشش
۲۹۶.....	۱-۱-۱-۵. حرمت تظاهر به منکر
۲۹۸.....	۱-۱-۲. حکم مستفاد از قانون هر کشور
۳۰۰.....	۱-۲. سن
۳۰۰.....	۱-۲-۱. منظور از زنان سالخورده
۳۰۲.....	۱-۲-۲. محدوده جواز کشف

۳۰۵	۱-۳. فرهنگ
۳۰۷	۱-۳-۱. منظور از زنان بادیه‌نشین
۳۰۹	۱-۳-۲. ملاک حکم جواز نظر
۳۱۲	۲. عرصه‌های مسئولیت
۳۱۲	۲-۱. ایجاد مهندسی فرهنگی در حوزه حجاب و عفت عمومی
۳۱۳	۲-۱-۱. سیاست‌گذاری
۳۱۵	۲-۱-۲. فرهنگ‌سازی
۳۱۶	۲-۱-۲-۱. مسئولیت اطلاع‌رسانی
۳۲۰	۲-۱-۲-۲. مسئولیت الگوسازی
۳۲۲	۳. احترام
۳۲۳	۳-۱-۳. اجرای سیاست‌های تشویقی
۳۲۳	۳-۱-۳-۱. ابداع فضای احترام‌آمیز برای زنان محجبه
۳۲۴	۳-۳-۳. تعیین بیش‌ترین شرط
۳۲۴	۲-۲. ایجاد سازوکارهای حقوقی در حوزه حجاب و عفت عمومی
۳۲۴	۲-۲-۱. ایجاد گروه‌های تربیه‌معارف نهی‌ازمنکر
۳۲۶	۲-۲-۲. مسئولیت ایجاد فضای مناسب
۳۲۸	۲-۲-۳. حمایت
۳۲۹	۲-۲-۳-۱. حمایت حقوقی
۳۲۹	۲-۲-۳-۱-۱. رفع موانع ازدواج و تسهیل و ترویج آن
۳۳۰	۲-۲-۳-۱-۲. تأمین ملزومات پوشش اسلامی
۳۳۱	۲-۲-۳-۲. حمایت اجتماعی
۳۳۱	۲-۲-۴. برخورد قضایی
۳۳۲	۲-۲-۴-۱. برخورد با اشخاص حقیقی
۳۳۳	۲-۲-۴-۲. برخورد با اشخاص حقوقی
۳۳۵	نتیجه‌های تحقیق
۳۳۹	پیشنهادهای تحقیق
۳۴۱	۱. تقنین
۳۴۱	۲. اجرا

۳۴۲	۳. قضا
۳۴۵	کتابنامه
۳۴۵	۱. فارسی
۳۵۴	۲. عربی
۳۶۷	۳. مقالات
۳۷۱	فهرست آیات
۳۷۷	فهرست روایات
۳۸۱	فهرست اشعار
۳۸۳	مابه
۳۹۱	نمایه ه ضوعی

پیشگفتار

در پرتو روزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه تألیف سعادت‌آلی اسلامی، به عنوان فکر و فرهنگ مرقی و نجات‌بخش آدمی، ر عرصه حیات انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیانی و ارزش‌های اسلامی از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای ریح سبب‌ستیزی در آنان شد و از دیگر سوباعث نمایان‌ترشدن سست‌پایگی مسلک‌های متب‌های بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها شد.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظری و نوآوری و نوآوری دربارۀ زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماع مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری، به فراهم‌رابط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزۀ فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دینی به منظور عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی ممحض و کارآمدی را فرض می‌نمود.

بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان یک نهاد علمی- فکری، حسب‌الامر و بر اساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی

آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) و با تلاش فراوان حضرت آیت الله علی اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی، غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

یکی از مراکز وابسته به پژوهشگاه، مؤسسه آموزش عالی حوزوی حکمت است. این مؤسسه نهادی علمی است که در راستای فراهم آوردن زیرساخت‌های توانمندسازی علوم انسانی اسلامی و طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به‌ویژه از طریق تربیت نیروی علمی متخصص متعهد و نظریه پرداز در چهارچوب نقشه جامع علم کشور بر اساس اساسنامه مصوب، فعالیت می‌کند. این مؤسسه با تشکیل گروه‌های مطالعات بین‌رشته‌ای برای پیوند زدن هماهنگ‌سازی و بهره‌برداری از مطالعات انجام‌شده در گروه‌های پژوهشگاه فعالیت می‌کند. یکی از این گروه‌ها گروه «مطالعات زن و خانواده» است که این اثر پژوهشی در آن تدوین و بررسی شد.

بر اساس این پژوهش، مسئولیت حکومت اسلامی در حوزه حجاب، همان وظیفه و تعهد قانونی است که بنا بر شرع مقدس اسلام بر عهده حکومت قرار داده شده و باید در قبال این تکلیف الهی - قانونی پاسداری کند. مهم‌ترین دلایل ایجاد مسئولیت برای حکومت عبارتند از: ادله مسئولیت حکومت در اجرای احکام؛ ادله امر به معروف و نهی از منکر که این ادله کافی و رافی برای مسئولیت حکومت بوده و ابعاد مسئولیت وی را روشن می‌کند و ادله تعزیرات که حاکم اسلامی میزان مجازات مرتکبان به بی‌حجابی را با توجه به مصالح تعیین خواهد کرد.

بر اساس این مبانی، حکومت اسلامی مسئولیت زمینه‌سازی، سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری و اجرای تمامی احکام اسلامی از جمله حجاب و عفاف و نظارت بر حسن اجرای قوانین و اعمال ضمانت اجرایی لازم را در

جامعه خواهد داشت.

گفتنی است این تحقیق تنها به وظیفه حاکمیت در قبال حجاب و عفاف پرداخته و با ارائه ادله‌ای اثبات کرده است که حاکمیت می‌تواند با بی‌حجابی برخورد کیفری داشته باشد؛ اما این مسئله که اساساً آیا برخورد کیفری می‌تواند این مسئله را حل کرده و موجب بهبود حجاب در جامعه شود به گونه‌ای که بی‌حجابی از صحنه اجتماع برچیده شود؟ یا آنکه مشکلات دیگری به وجود می‌آید؟ با این مسئله که آیا نفس بی‌حجابی قابلیت جرم‌انگاری دارد یا خیر؟ آیا قصد ساد داشتن یا دارای مفسده بودن در جرم‌انگاری آن دخالت دارد یا خیر؟ مسائلی هستند که در تحقیقات دیگری لازم است مورد توجه قرار گیرند.

بر خود فرض می‌دانم از نویسنده محترم این اثر پژوهشی سرکار خانم دکتر فاطمه فلاح ریز نظارت اعضای محترم شورای علمی گروه «مطالعات زن و خانواده» به‌ویژه سرکار خانم زهرا امین مجد و جناب آقای دکتر محمود حکمت‌نیا و آقای دکتر فرج‌الله ماساتی‌نیا که در به‌ثمر رسیدن این تحقیق ما را یاری داده‌اند، کمال تشکر و قدردانی، خود را ابراز نمایم. از معاون محترم پژوهش‌های میان‌رشته‌ای مؤسسه و ریاست محترم مؤسسه و همچنین معاونت محترم پژوهشی پژوهشگاه نیز که در تدوین این اثر مساعدت نمودند، کمال تشکر را داریم. از تمامی دست‌اندرکاران اجرایی، دبیر و پژوهشگاه که برای چاپ و انتشار این اثر تلاش کردند و سازمان انتشارات نشر نگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، نیز قدردانی می‌نمایم. امیدواریم این اثر پژوهشی بتواند زمینه حل مسائل فرهنگی نظام را در حوزه حجاب و عفاف فراهم نماید.

مدیر گروه مطالعات زن و خانواده